

Господарський менталітет: сутність і структура при моделюванні сучасного соціуму

Поняття “господарський менталітет” відбиває глибинні інтелектуальні і суспільні передумови особливостей, характерних для «економічної» поведінки різноманітних спільнот (зокрема, націй) у різні історичні епохи. Як стверджує В. Попов, існує відмінність цього поняття від досить близьких до нього за змістом: “економічна культура” та “трудова (виробнича, підприємницька тощо) етика”. Дослідник наголошує на нормативному і свідомому характері етичних норм та культурних цінностей, їх зв'язку з вихованням і традицією. У такому сенсі господарський менталітет є інтелектуально-психологічним підґрунтям економічної культури та господарської етики.

Суспільство як суб'єкт історії і світової цивілізації у своєму розвитку проходить великий життєвий цикл: історичний розвиток соціуму є реалізацією епохальних циклів, кожен з яких складається з двох періодів. Нормативні періоди в історії суспільства чергуються з перехідними, коли трансформуються структура соціуму та його інститути. На думку А. Мартинова, перший епохальний період – „революція” – є якісною трансформацією всієї структури суспільства. Відбувається руйнація традиційних механізмів соціального контролю. Відбуваються також радикальні зміни в ціннісній орієнтації провідних соціально-демографічних груп. Наступний нормативний період епохального циклу – „інволюція” – пов'язаний із засвоєнням соціально-психологічних характеристик, набутих суспільством у попередній період розвитку. Для цього етапу характерні: певне згортання інтенсивності соціальних процесів, спрощення соціальної структури, традиціоналізм. Таке суспільство фактично є „закритим”, його соціально-психологічні механізми „фільтрують” надходження інноваційної інформації, адаптуючи її до сталої традиції. Однак, „закрита система” зрештою є причиною наростання ступеня соціальної дезінтеграції і хаосу. На зміну стабільному періоду соціального розвитку приходить *трансформаційний* (або *коеволюційний*), протилежний за напрямом історичних змін щодо „революції”. Більшість інтелектуальних і соціально-психологічних характеристик буттєвості людини на цьому етапі перебуває в стадії флуктуаційних коливань. Ця теза підтверджується, зокрема, багатьма прикладними соціологічними дослідженнями, що проводяться в сучасній Україні.

Національний менталітет, як психічне утворення, містить у собі весь комплекс психологічних, епістемологічних, естетичних тощо модифікацій людської психіки – свідомого та несвідомого. Дослідження витоків специфіки української ментальності дозволило виявити комбінацію характерних ознак українського етносу, котрі утворюють ядро його світоглядних і психологічних рис. Виокремлено такі домінуючі ознаки, як амбівалентність (антиномія належного і суцього), емоційність та кордоцентризм, індивідуалізм та інтроверсність, котрі характеризуються як позитивним, так і негативним забарвленням. Відтак, домінуючі риси українського національного менталітету умовно можна поділити на *емоційні* та *раціональні*.

В. Поповим висувається гіпотеза, що головними факторами формування українського господарського менталітету були: культурні архетипи національного несвідомого (етнічні константи), географічний, суспільний, релігійний та ідеологічний чинники. За природою перші два слід вважати константними, пов'язаними з етогенезом, останні – змінними в історичних трансформаціях. Особлива увага приділена аналізу сутності архетипів українського несвідомого. Стверджується, що найбільш вплинули на модуси господарської поведінки архетипи Матері-Землі, Козацької Волі та Святої Віри. Наразі господарський менталітет є підсистемою ментальності, її проекцією на економічну сферу життєдіяльності людини, має свій вияв у

специфічному для різних суспільних утворень (націй, класів тощо) відношенні до праці, багатства, розподілу, обміну, власності і підприємництва.

Отже, окреслити чіткі характеристики українського господарського менталітету дуже складно, оскільки окремі регіони мають свої, іноді різкі, особливості.

Тому досліджуючи психологічну характеристику українського народу загалом та особливостей господарського менталітету зокрема, варто передусім виділити серед притаманних йому рис почуття власної гідності та повагу до гідності чужої, схильність до певних зовнішніх форм, що традиційно встановилися, так званих "законних речей" (етикет, любов до чистоти і порядку, краси життя). Ці риси наближають українця до західноєвропейської культури - в дечому до германців, з їх солідністю, діловитістю, любов'ю до комфорту, порядку, чистоти і в дечому до романської культури – потягом до форми, елегантності, бажання внести у все красу, висвітлити нею кожен сферу життя, взагалі світлим і радісним поглядом на життя.